

BAKA GYÖRGYI

Benne ébredsz

VASADI PÉTER EMLÉKÉRE

A sötétségen átizzó fényben
angyalok érintése kísér,
lélegzetük átjár, mint
mérhetetlenül finom,
égő, anyagtalan áramlás.

Bensődben az elrejlő
jelenlét fölfokozott
éberségével figyelsz
az irgalom fényszögei
által ütött sebekre.
Eszméltetnek.

Ártatlanul, áldozatra
készen, csodák és árulás
között, tisztán, egyszerre
kisgyermekként
és a létrontás tanújaként,
ámulás és ősismeret
birtokában adod át magad
a tágasságnak,

tudva, a kezdet nem
ér véget, mint lehetséges
tisztulás – vár,
versek szivárványos
szárnyain tovarebbensz
az ég ringató csöndjébe.

Benne ébredsz.

P É N T E K I M R E

Az „ideális táj” elhivatott festője

VESZELI LAJOS KIÁLLÍTÁSA A VESZPRÉMI
LACZKÓ DEZSŐ MÚZEUMBAN

A művészek pályáján előbb-utóbb elkövetkezik az a szakasz, amit összegzésnek, széttekintésnek nevezhetünk, amikor a fontosabb erővonalak mentén rendeződik el a műtárgyak sora. A művésznek lehet ez belső igénye, filozofikus elképzelésének következménye, vagy valamilyen külső inspiráció hatása. Ő tudja, mikor érvényesültek energiái legjobban, mikor találkozott a külső hatás az önfejlődés áramlataival, s miként vált ez az összhangzás kifejező műalkotássá. A lélek csapongása persze szeszélyes, figyelmét lekötik a legkülönbözőbb események, jelenségek. Ezerszínű „görögtűz” ragyog fel, hogy csábítsa erre-arra. Ám neki a legfontosabb, a legjellemzőbb motívumot kell eltalálnia, hogy a kép delejét, auráját megteremtse. A megszkottság lehet inspiráló, de lehet tévútra vezető is. A mindennapi benyomások gazdagíthatják élmények körét, de el is tompíthatják a felfedező igényt.

Ez jutott eszembe, amikor Veszeli Lajos kiállításáról hallottam a veszprémi múzeumban. S a címe: Változatlan változó. Szellemes kifejezés, s találó is. Főként, ha arra gondolok, hogy több mint harminc éve jár-kell a Balaton partján, íriszébe ívódott a táj minden apró szeglete, s palettájának színei már szinte maguktól igazodnak alkonyok bíborához, a hajnalok fényozslásához, a víz zöldes árnyalataihoz. A „változatlan változó” az ő életköre, közege, amely egyszerre brutális köznapiság és álomszerű milió. Hamvas Béla ideális tájról szóló Antik és modern tájkép című írásában, amelynek festője nem kíván „igaz” lenni, míg a modern festészet a természetet tekinti kiindulópontnak. Veszeli nem éri be ezzel, ő elfogadja a Tó „kettősségét”, a természet organizmusát és a mitikus káprázatokat, amelyek a változatlan hordozói. Mi több, valami más dimenziója is van a Veszeli-képeknek: ez a történelem, a megélt, emberformálta múlt. S ebben meghatározó elem az ő közép-európaisága.

Nos, ilyen előérzetekkel, korábbi műveinek ismeretével vágtam neki az újabb kiállításnak, amely az első benyomások láttán is, a Balaton apoteózisa, a Tó érzéki és mitikus teljessége, az „apró képek balladája”, a kitáguló/kitáruló horizont panorámája. „A titkokat ne lesd meg!” – írta József Attila. Veszeli viszont meglesi a titkokat, sőt, meg is festi őket. Intimitásokat árul el, rejtjeleket old meg, az organikus elem nagy körjátékát, mint valami drámát menti vászonra.

Nekem úgy tűnt, a Balaton–anyag „közre van fogva” az életmű egyéb, hangsúlyosnak vélt képeivel.

Ezekből kiemelkedik a Don Quijote-élmény. Az emelkedett bukás örök, felejthetetlen szimbóluma. Veszeli műhelyéből számos változata került ki a figurának. (Talán a személyes élettapasztalatok is közjátszottak abban, hogy szélalmok harcosa

főhősként jelenik meg, bösz indulataival, melankólikus természetével, belülről érlelt káprázataival.) Számomra az a változat a legszimpatikusabb, akinek a lova összeroskad, a földre rogy, de vitéze ekkor sem tud veszíteni, rajongó szemét az égre, az eszmények csillagrendszerére függeszti. A lovagi tartás, erkölcsi tisztaság felkentjeként még megköttözve, szabadulni vágyó gesztusaival is tiszteletet parancsol. Valódi közép-európai szentet írt át nekünk a festő, a spanyol legendák harcosa itt vérzik, küzd térségeinken. Groteszk tartása még szimpatikusabbá teszi, lázadását nem kisebbiti az sem, hogy amire odaért a nagy küzdelemre, a sárkánynak csak a csontváza fogadta a világvívó bajnokot.

A balatoni hangot a Szakadt vitorláim három képe üti meg. Egyszerűek, lényegre törőek, hatásosak. A hajózás és partra szállás (lásd Berzsenyi: „Partra szállottam, levonom vitorlám/a szelek mérgét nemesen kiálltam”), a férfias küzdelem lenyomatai ezek a tépések és szakadások, mint a begyógyuló sebek, mint egy eposzi előhang, mely a nagyra hivatott események megsejtése. A hegeit előtáró vászon a harc és megújulás emlékműve, a zaklatott évek vallomástevő tanúja. A Vitorla-foszlány még folytatása is lehet az előző képeknek, az Üzenet a mélyből már a víz alatti világ híradása. Az Iszap-leletek három tépett, roncsolódott művészkönyv. (Veszeli ennek műfajnak is szakavatott művelője.) A rongálódott lapok még őrzik könyvszerűségüket, de már szétomlás állapotában vannak. Ez a sajátos kultúrafoszlány – melynek hasonló darabjaival találkozhatunk még – Veszeli sajátos természetlátásnak következménye: az ember kultúraalkotó tevékenysége ki van szolgáltatva a természet kíméletlen eróziójának. A Strauss hegedűje is – elvont kecsesség – végső soron az iszapban talál nyugvóhelyet. A Kékszakáll kapui az operamese ihletése, az apró kapukban álló női bálványokkal, míg a Felleghajtó Vörösmarty, Arany és Petőfi kéziratnak jellegzetes, olvasható síkplasztikája.

A következőkben a Veszeli-féle Balaton-látomások zúdulnak ránk. Ismét egy triász: Káprázat novemberben, Hajnal, Esteledik. S ezek már – fel sem tűnik – művészien kidolgozott akvarellek. A festő hihetetlen érzékenységgel dolgozik: a háttér fehérsége épp oly szerepet kap, mint a finom, leheletszerű ecsetvonások.

A realiztikus tájképek közt egyik legnagyobb alkotása az Esteledik: háttérben a parti hegyvonulatok, az előtérben pedig a hazafelé tartó vitorlás hajóraj. Veszeli nem törekedett valamiféle misztikus megjelenítésre, mégis mint egy nyáj, a tó tükrén összeverődve, lebegve, az alkonyi fények tűzijátékában hasítva a vizet. Természetesen érdeklik a napszakok, a felhőzet: a Rejtőzködő Nap árnyékos, merengő vonulata épp oly érdekes, mint a Felhős ég elő-előtűnő fénypázmái. A tágas széttekintés, a kinyíló távlatok mellett van szeme a kis részletekre is, mint a Vízivirágok vagy Fényszikrák. Az előbbin egy kis zug, öböl rejtegeti a vízen és víz alatt tenyésző, fehérés-zöldes csokrokat, míg a másikon csak víztükrő fénycsíkjai játsszák a maguk „optikai” tancát. A tél kis víziói is helyet kapnak a gyűjteményben: a Télfogság hópázmáinak ismétlődő ritmusa, a benne kitüremkedő nádtorzsák borzas látomásaival. S itt kapunk egy kis elbillenést a naturától, A metamorfózis kezdete című kép az áttetszősége révén már túlvilági atmoszférákba tekint be, hasonlóan a Parti mítoszhoz, melynek fényei túl-

világi közegbe világítanak. A részletek varázsa tekint ránk a Nádtánc, a Szél hátán, a Rétegződés és a Jégvirágok című sorozat darabjaiból. Megkapó a Halsors ironikus szálkamaradványa, az eltűnő sirály ködbe vesző szárnycsapása. Egyik emlékezetes képe a Dacolva az idővel. A romlatag, félig már vízbe merülő stég az idő múlását jelképezi, a Némaság a fűcsomókkal tarkított parti sáv, ahogy a hó különös mintákat rajzolt belé, s a nyári kitarulkozás a Délutáni szieszta címmel a napozóágyak, kerti székek kedélyes rendetlenségét tárja elő.

Az Égi jel című kép arról a mitikus, szakrális megközelítésről szól, ami még itt is jellemző Veszeli festészetére. A Balaton „lelkét” célzó képek, mint az Öbölfények, Szunnyadó idő vagy a Ködpólyában érzékeltek, hogy az akvarellek spontaneitása művészi pontossággal méri fel a teret, Veszeli előadásában. A tó álma még ebben a körben is különleges, a szunnyadó, elpihenő természeti erők megnyilatkozása. Az úszkáló kiskacsák, anyjokkal, az élő világ játékos megnyilatkozása, a Fénybe érkezés egy párákban, ködben vonuló vitorlás (mintha gőzös lenne) megdicsőülése a tó estéli víztükrén. Az akvarelleken túl két pazar festmény: Színvarázs és Télutó.

A keret – amiről már beszéltem – másik része egy kisebb teremben található. A szakrális, vallásos képek csoportja. A bűnösök között a golgotai jelenet: középütt Jézus szenvedő teste, két oldalt a két bizarr lator. A Hívásban egy Szent Márton-kép, a szentet hátulról ábrázolja. Az előttünk álló férfifej a magasba, a különleges fénybe tekint: extázisa még így, hátulról is megkapja a nézőt. A képek egyike Az ember címet viseli. Nem más ő, mint az emberré vált megváltó, a szenvedő, magába roskadó lélek. S a két kísérő kép: Csend és A kegyelem fénye a mitikus, szakrális élmény megidézésének csodáját közvetítik. *A Tihany üzenete* – remek síkplasztika – az Alapító levél előtt tiszteleg.

Hamvas Béla írta: „A természet, amit ma látunk, átélünk, csodálunk, amiben hiszünk, s amit festőink oly hűséggel ábrázolnak, a jelenségeknek az érzések számára való misztikus elmélyítése.” Veszeli ennek a munkálkodásnak elkötelezett művésze. Ahogy a kiállítás két záróműve, két jelképes alkotása jelzi: a Szent István, a kereszt ékkövei és Szülőföldem ékkövei. A kezdet és vég jelképei, az indulás és megérkezés Pannónia földjén, a balatoni ragyogásba, ahogy Hamvas írta: az „ideális tájba”, amelynek Veszeli maradandó festője lett.

